

РОЗДІЛ 2 ПРОБЛЕМИ НАСТУПНОСТІ І ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ЛАНОК ОСВІТИ

УДК 373.2:796.012.1

Богдан Т. М.

ВПЛИВ ПАЛЬЧИКОВОЇ ГІМНАСТИКИ НА ВСЕБІЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкривається вплив пальчикової гімнастики на всебічний розвиток дитини дошкільного віку. Розглядаються умови, які необхідні для проведення ігор з пальчиками.

Автором запропоновані казки, які доцільно розповідати у супроводі з пальчиковою гімнастикою та загальними фізичними вправами для дітей дошкільного віку, а також методика складання аналогічних казок разом з дітьми. Озвучення казки за допомогою вказаних прийомів допомагає сором'язливим дітям стати сміливішими і рішучішими. У цілому збагачується інтонаційне мовлення дітей, їхня діяльність набуває ознак невимушеності, емоційності.

Ключові слова: дитина дошкільного віку, пальчикова гімнастика, дрібна моторика, розвиток мовлення, складання казок.

Всебічне уявлення про навколишній предметний світ у людини не може скластися без тактильно-рухового сприйняття, тому що воно лежить в основі чуттєвого пізнання. Саме за допомогою тактильно-рухового сприйняття складаються перші враження про форму, величину предметів, їх розташування в просторі. Щоб навчити малюка говорити, необхідно не тільки тренувати його артикуляційний апарат, а й розвивати дрібну моторику рук [1].

Рівень розвитку дрібної моторики – один з показників інтелектуальної готовності до школи і саме в цій галузі дошкільнята відчувають серйозні труднощі. Тому роботу з розвитку дрібної моторики потрібно починати заздалегідь до вступу до школи, а саме у ранньому віці.

В.А. Сухомлинський писав, що витоки здібностей і обдарованості дітей – на кінчиках їхніх пальців, <...>. Чим більше впевненості і винахідливості в рухах дитячої руки, тим тонше взаємодія руки з знаряддям праці (ручкою, олівцем), тим складніше рухи, необхідні для цієї взаємодії, тим яскравіше творча стихія дитячого розуму; чим більше майстерності в дитячій руці, тим дитина розумніша [5].

І.М. Сеченов відмічав, що рухи руки людини спадково не зумовлені, а виникають в процесі виховання і навчання як результат освіти асоціативних зв'язків між зоровими і м'язовими відчуттями в процесі активної взаємодії з навколишнім середовищем.

Н.М. Щелованов, Н.Л. Фигурин, М.П. Денисова, М.Ю. Кистяковска показали, що оволодіння тонкими діями рук приходить в процесі розвитку зору, дотику, кінстетичних почуттів. Побачивши предмет дитина робить рухи у напрямку до нього. Організовані дії рук формуються у дитини поступово протягом першого півроку життя. Пальчики стискаються в кулачки, розпрямляються. Починають виконувати особливі рухи беручи предмети. Рука починає діяти як специфічний людський орган.

Н.А. Бернштейн у своїй теорії показує, що анатомічний розвиток рівнів побудови рухів йде з перших місяців життя і завершується до двох років. Далі починається тривалий процес пристосування один до одного всіх рівнів побудови рухів.

Метою статті є теоретичне обґрунтування впливу пальчикових ігор на розвиток інтелектуальних здібностей дітей дошкільного віку, запропонувати авторські казки для занять з дітьми дошкільного віку.

Дрібна моторика розвивається в процесі таких видів діяльності, як стискання, відкручування, закручування, комкання паперу, протягування, нанизування, ліплення з пластиліну і глини, конструювання та заняття з мозаїкою, викладання фігур із паличок, проколювання, склеювання, вирізання по контуру тощо. Широко застосовуються гри і дії з іграшками і предметами.

Велике значення в розвитку дрібної моторики мають ігри з пальчиками, які супроводжуються віршиками або розповіддю та спеціальні вправи без мовного супроводу, об'єднані в комплекс гімнастики для рук, так звана пальчикова гімнастика.

Розпочинаючи займатися пальчиковою гімнастикою, потрібно пам'ятати наступне:

- перш ніж починати заняття, потрібно відпрацювати всі рухи, жести і комбінації пальців які використовуються. Це підготує дитину до виконання вправи в правильному форматі, а також створить потрібний емоційний настрій;

- при виконанні вправ слід демонструвати дитині власну зацікавленість;

- під час повторних занять діти вже здатні повторювати деякі слова з тексту. Особливо це стосується закінчення фраз. Весь текст вчиться поступово. І дитина починає співвідносити вимовлені слова рухами, які виконує;

- вивчивши на початку декілька вправ, замінійте їх новими. Але найбільш улюблені малюком ігри залишайте неодмінно. Якщо дитина попросить повторити, то не відмовляйте їй у цьому;

- не потрібно занадто сильно ускладнювати завдання для дитини. Малюк не в змозі сприймати відразу кілька потоків інформації і така подача матеріалу може відбити у дитини бажання до занять. Спочатку дитина не може виконувати вправи безпомилково і найчастіше вона виконує у пасивному режимі за допомогою дорослого.

Не потрібно примушувати малюка до виконання вправ. І обов'язково потрібно розбиратися, чому малюк відмовляється від гри. Коли причина з'ясована, необхідно намагатися усунути її.

Формування усного мовлення дитини починається тоді, коли рухи пальців рук досягають достатньої точності. Коли дитина виробляє ритмічні рухи пальцями, у неї різко посилюється узгоджена діяльність лобових (рухова мовна зона) і скроневих (сенсорна зона) відділів мозку, тобто мовні області формуються під впливом імпульсів, які надходять від пальців рук. Тому, систематичні вправи по тренуванню рухів пальців є потужним засобом підвищення працездатності головного мозку. Рівень розвитку мови у дітей завжди знаходиться в прямій залежності від ступеня розвитку тонких рухів пальців рук. Недосконалість тонкої рухової координації кистей і пальців рук затрудняє оволодіння письмом і рядом інших навчальних і трудових навичок.

Що ж відбувається, коли дитина займається пальчиковою гімнастикою:

- виконання вправ та ритмічних рухів пальцями призводить до збудження мовних центрів головного мозку і різкого посилення узгодженої діяльності мовних зон, що, в кінцевому підсумку, стимулює розвиток мови;

- ігри з пальчиками створюють сприятливий емоційний фон, розвивають вміння наслідувати дорослому, вчать вслухатися і розуміти зміст мови, підвищують мовну активність дитини;

- малюк вчиться концентрувати свою увагу і правильно її розподіляти;

- якщо дитина буде виконувати вправи, супроводжуючи їх короткими віршованими рядками, то її мовлення стане більш чітким, ритмічним, яскравим, і посилиться контроль за рухами які виконуються;

- розвивається пам'ять дитини, так як він вчиться запам'ятовувати певні положення рук і послідовність рухів;

- у малюка розвивається уява і фантазія. Опанувавши всі вправи, він зможе "розповідати руками" цілі історії;

- в результаті освоєння всіх вправ кисті рук і пальці набувають силу, хорошу рухливість і гнучкість, а це надалі полегшить оволодіння навичкою письма.

Проводити пальчикові ігри треба враховуючи певні правила. Так, всі вправи необхідно робити, починаючи з найпростіших, і лише поступово ускладнювати завдання. Фізичне навантаження на пальці також необхідно дозувати: наприклад, спочатку вибирати ігри для однієї руки, потім – для другої і для обох одночасно. Необхідно чергувати стискання, розгинання, розслаблення, стежити за розподілом тону в кисті і пальцях.

Заняття пальчиковою гімнастикою у дитячому садочку дуже важливі, бо це допомагає готувати дитину до навчання у школі. При підготовці руки дошкільника до письма, необхідно працювати з усіма п'ятьма пальчиками, а не тільки з трьома, які будуть тримати ручку. Виділяти одну руку при цьому не

варто, потрібно задіяти обидві руки. Так права рука пов'язана з лівою півкулею головного мозку, а ліва – з правою. Чим більше вміє рука дитини, тим більш інтелектуальною особистістю вона буде.

За допомогою пальчикових ігор, можна у цікавій формі розповідати малюкам казки, як знайомі так і складені самостійно. Вихователь розповідає дітям казку і показує рухи, які діти повторюють. Пропонуємо нову казку, яку можна використовувати у роботі з дітьми починаючи з молодшої групи дитячого садка.

На лісовій галявині виросла чарівна яблунька (*підняти руки угору, потягнутися*). Навесні вона розквітала квіточками (*стискаємо і розкриваємо кулачки, неначе розкриваються квітки*). Звірятка приходили на галявину (*пальчиками робити кроки*) і відпочивали під деревом (*долоньки скласти і покласти на них голівку, неначе спиши*). Угорі світило сонечко (*скласти долоньки під кутом із розчепіреними пальчиками*). Воно зігрівало звірятка своїм теплом (*погладити ручками по щічках*). На яблуні поспіли червоні смачні яблучка (*долоньками зробити кульку*). Прийшла осінь з дощиком (*вказівним пальчиком правої руки постукувати по лівій долоньці, а потім поміняти ручки*). Звірята почали ховатися у нірки (*ручками закрити очки*). Вітер хитав яблуньку (*підняти ручки вгору і хитати як від вітру*). Засумувала яблунька (*долоньки покласти на щічки і похитати голівкою*), бо зрозуміла що вітер позриває її яблучка і вони так і залишаться лежати узимку під снігом (*показати ручками сніг, який лежить*). Тоді яблунька голосно покликкала звіряток (*скласти ручки біля ротика рупором*). Прибігли звірята (*пальчиками робити кроки*). Хто з кошиком (*схрестити пальчики рук у вигляді кошика*), хто з відерцем (*зробити ручками круг, ободок відерця*). Назбирали яблучок хто скільки зміг (*ручками робити рухи, неначе збираєте яблучка*). Всю зиму звірятка їли яблучка (*показати як їли*) згадували яблуньку і дякували їй за її доброту.

Коли діти будуть легко справлятися з таким видом діяльності, доцільно запропонувати їм складати казки разом з вихователем.

Для складання казки вихователь пропонує дітям перше речення. А потім задає запитання, на які вони повинні давати відповідь і показувати все рухами. Наприклад.

На лісовій галявині виросла чарівна яблунька. Як ми покажемо, що яблунька виросла? А що з нею відбувалося навесні? А як показати квіточки? Хто до неї приходив... Казка може прийняти досить неочікуваний сценарій, але у такому випадку у дітей буде розвиватися не тільки дрібна моторика, мовлення, логічне мислення, а ще фантазія і творчість.

Для досягнення кращого ефекту пальчикові ігри повинні проходити в ігровій формі. Так малюки краще запам'ятовують і з задоволенням відтворюють всі вправи, які супроводжуються нескладними і зрозумілими римованими рядками або цікавою казкою.

Наступну казку можна супроводити не тільки рухами пальчиків, а і всього тіла.

Рано-вранці проснулося маленьке кошеня (*потерти оченята кулачками*), потягнулося (*потягнутися*), стрибнуло на віконце (*підстрибнути*) і привіталося із сонечком (*підняти ручки і голівку вгору і помахати ручками*). Подивилося навкруги, як красиво (*розвести ручки*)! Стрибнуло з віконця на м'якеньку зелену травичку (*підстрибнути і присісти*). "Як весело!" – посміхнулося кошеня і почало бігати по подвір'ю і голосно нявчати (*бігати і зображати кошеня*). На цей гомін пришкандибав великий індик (*зобразити індику який іде перевалюючись*). Він відчував себе господарем пташиного двору і дуже пильно слідкував за порядком (*іти ходою індику і оглядати все навкруги*).

– Гей, кошеня, ти чого так голосуєш? – строго спитав індик, розпушуючи свій хвіст (*показати ручками розпушений хвіст*).

– Я радію сонечку – відповіло кошеня, не припиняючи підстрибувати (*підстрибувати*).

– А чого йому радіти – пихато промовив індик, хоч радій, хоч ні – а воно все одно буде світити (*руки за спину і ходити як індик*).

– Ні, заперечило кошеня, воно може образитися і сховатися від нас, тоді нам всім буде холодно і сумно (*підстрибувати*).

– Дурниці несеш – загрозило фиркнув індик і клюнув кошеня у потилицю (*показати як клюнув*).

Ображене кошеня залізло під кущик глоду, закрило лапкою мордочку і заплакало (*закрити ручкою личко, як кошеня та шморгати носом*).

За цієї пригоди спостерігало сонечко (*поставити ручку над бровами, спостерігати*). Воно пожаліло кошеня і вирішило провчити пихатого індику. Не довго думаючи сонечко сховалося за хмарку (*присісти, неначе сховатися*) і запросило на подвір'я вітер. Побачив вітер великий двір і нумо гайсати по ньому. То зліва на право то справа на ліво, а то по колу (*бігати зліва на право, справа на ліво, а потім по колу*). Злякався індик (*схопитися за голову*), пригадав про що говорило кошеня і давай сонечко зазивати. Бігає по двору, підстрибує, гєргоче, неначе радіє сонечку (*бігати та вимовляти звуки як індик*). А воно все не виходить із-за хмарки і не виходить. Побачили індику мешканці пташиного двору і дивай з нього сміятися (*сміятися та хапатися за живіт*) та промовляти: "Сонечку радіти треба по справжньому, тоді вони буде світити і зігрівати нас своїм теплом".

А як ви зустрічаєте сонечко вранці?

Озвучення казки за допомогою вказаних прийомів допомагає сором'язливим дітям стати сміливішими і рішучішими; мовчунам – виступати в ролі казкарів тощо. У цілому збагачується інтонаційне мовлення дітей, їхня діяльність набуває ознак невимушеності, емоційності.

- Таким чином, ігри з пальчиками вирішують безліч завдань у розвитку дитини дошкільного віку:
- сприяє оволодінню навичками дрібної моторики;
  - допомагає розвитку мовлення;
  - підвищує працездатність головного мозку;
  - розвиває психічні процеси: пам'ять, увагу, мислення, уява;
  - розвиває тактильну чутливість;
  - знімає тривожність.

Пальчикові ігри дуже емоційні, їх можна проводити як в спеціальному дошкільному закладі, так і вдома. Вони цікаві і сприяють розвитку мовлення, творчої діяльності. Пальчикові ігри як би відображають реальність навколишнього світу – предмети, тварин, людей, їх діяльність, явища природи. В ході пальчикової гімнастики діти, повторюючи рухи дорослих, активізують моторику рук. Тим самим виробляється спритність, вміння керувати своїми руками, концентрувати увагу на одному виді діяльності.

Використані джерела

1. Бернштейн Н.А. О ловкости и её развитии / Н.А. Бернштейн. – М.: Фізкультура і спорт, 1991. – 288 с.
2. Збірка ігор і завдань для розвитку дрібної моторики. Частина I. [Електронний ресурс] <http://megasite.in.ua/57147-zbirka-igor-i-zavdan-dlya-rozvitku-dribno-motoriki-chastina-i.html>
3. Розвиток дрібної моторики дитини [Електронний ресурс] <http://www.mybaby.pl.ua/news/a-470.html>
4. Светлова И. Развиваем мелкую моторику и координацию движений рук / И. Светлова. – М.: Олма-Пресс, 2001. – 62 с.
5. Сухомлинський В. О. Проблема виховання всебічно розвинутої особистості. – Вибрані твори: В 5-ти тт. – Т. 1. – Київ: Радянська школа, 1976. – 654 с.

Bogdan T.

THE INFLUENCE OF FINGER GYMNASTICS ON THE COMPREHENSIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

The great teacher V. Sukhomlinsky wrote that "... the origins and abilities of gifted children are located on the tips of their toes... the more confidence and ingenuity in the movement of children's hands, the thinner the interaction of the hand with the tool (pen, pencil), the more difficult movements required for this interaction, the more creative element of children's minds; the more skills in a child's hand, the kid is smarter".

The development of the fingers of the child (finger gymnastics) solves many problems in a child's development: contributes skills, fine motor skills, helps language development, increases efficiency of the brain, develops tactile sensitivity, relieves anxiety, develops mental processes – memory, attention, thinking, imagination.

With the help of your fingers or toes can be in interesting way to tell kids stories, both familiar and compiled independently. The teacher tells the children a story and shows movement, which the children repeat. The article presents the author's tales, we offer to accompany movements in the work with children of preschool age. With the help of your fingers or toes can be in interesting way to tell kids stories, both familiar and compiled independently. The teacher tells the children a story and shows movement, which the children repeat. The article presents the author's tales, we offer to accompany movements in the work with children of preschool age.

When children will easily cope with such activity, it is advisable to invite them to write stories together with a tutor. To compile tales of the educator offers the children the first sentence. And then asks questions that they must answer and the story to accompany the movements.

For best effect finger games should be in the form of a game. So the kids better learn and fun to play all of the exercises, accompanied by simple and clear lines remove name or interesting tale.

Key words: *child, finger gymnastics, fine motor skills, language development, composing fairy tales.*

Стаття надійшла до редакції 19.02.2016